

Runer frå utgravingane i Trondheim bygrunn 1971–94

Med eit tillegg av nyfunne innskrifter elles frå byen (N774–N894)
Av Jan Ragnar Hagland

(Manus til "Norges Innskrifter med de yngre Runer" (NlyR) bind 7)

KJØPMANNSGATA 20-26 (FOLKEBIBLIOTEKSTOMTA)

VI. INNSKRIFTER ELLES MED SETNINGSFORM

[837] N-57185. (Tidlegare omtala: Hagland 1986: 50; 1990b: [43]; 1994c: 255, 263.)

Innskrifta står på eit flatt kjevle av tre, tilspissa i den eine enden. Kjevlet er 155 mm langt, 23–41 mm breitt og 8 mm tjukt. Funnet vart gjort i 1978, felt FP, hovudfase 3. Det tilseier arkeologisk datering av funnkonteksten seinast til første halvdel av 1000-talet. Som vi skal sjå nedanfor kan det vera problematisk å rekna med at innskrifta her er så gammal. Det er runer på dei to breisidene av kjevlet. Innskrifta på side a er 131 mm lang, runene frå 12 (r. 21) til 24 mm høge (r. 4). På side b er innskrifta berre 7 mm lang og den høgaste av runene (r. 1) er 15 mm høg.

Innskrifta er skarp i risset og byr ikkje på større problem med lesemåten anna enn når det gjeld spørsmålet om punkttering av **i** på side a, der det er vanskeleg å seia sikkert om desse runene har punkt eller ei. R. 3 har eit merke, men ser ikkje ut til å vera punktert med same kvasse reiskap som r. 6, 12, 15 og 19. R. 3 er såleis med eit visst atterhald oppfatta som **i**, dei andre som **e**. Vidare er bogen på r. 4 (**r**) noko skarpere vinkla enn dei tilsvarende r. 9, 14 og 16. Alle desse **r**-formene har open boge. Ordskilje med to punkt er gjennomført der det er nytta, dvs. mellom r. 4 og 5, r. 7 og 8, r. 10 og 11, r. 14 og 5 og mellom r. 17 og 18. Øvste kvist på r. 10 (**o**) går frå toppen av staven, same form har r. 1 på side b. Sameleis er bogen på r. 11 (**b**) plassert høgt oppe på staven. Etter r. 21, heilt opp mot kanten på den tilspissa delen av kjevlet, er det eit lite riss som kunne tenkjast å vera rest av ein kvist på ei rune. I tilfelle må kjevlet ha vorte skore til i si noverande form etter at innskrifta vart gjort. Ved sida av r. 3–7 er det i alt 4–5 svært tynne riss (5–6 mm høge). Risset ved basen av r. 5 har også eit svakt omriss som kan minna om konturane av ein open **r**. Liestøl har tolka dette som restar av ein bortskava runetekst (palimpsest), men dette kan i dag ikkje avgjerast sikkert.

l l i r : y t t : t r t : t r t : y t t t t

a) **i l i r : m e n : æ r o : p e i r : e r a : m e l a** b) **o s**

a) *Illir menn eru þeir er á mæla* b) *óss*

'Låke menn er dei som talar ille om oss'.

Eit avgjerande spørsmål for tolkinga av denne innskrifta er om side a og b skal lesast saman eller kvar for seg. R. 10 på side a og r. 1 på side b (●) har same litt spesielle form med øvste kvist heilt opp til topps på staven. Det kan i alle fall vera eit argument for at vi har å gjera med same hand på dei to sidene. Spørsmålet om det vesle snittet i kanten av den tilspissa delen er del av ei rune eller ei, og om innskrifta såleis opphavleg har vore lengre, kan vi vanskeleg ta stilling til no. Grunnen til det er at innskrifta slik ho no står, gir god språkleg meining om vi les side b som eit direkte framhald av side a. Den meininga kviler i høg grad på tolkinga av sekvensen frå r. 17 til r. 21 på side a. Trass ordskiljet etter r. 17 er denne sekvensen her oppfatta som verbet *ámæla*. Ein ville helst ha venta **æ** i staden for til å markera den sentrale vokalen i dette verbet. Tolkinga kan likevel støttast med tilsvarande skrivemåtar for lang /æ/ i det eldste handskriftmaterialet, spesielt det islandske der vakling mellom <e> og <æ> er vanleg i slik posisjon (jf. Benediktsson 1965: 58). I innskrifta her ser vi elles vakling mellom **æ** og **e** også for opphavleg kort /e/ i pres. 3. p. pl. av verbet *vera* og relativpartikkelen *er*. Dette korresponderer med den praksis vi kan finna i markering av lang /e/ i dei eldste handskriftene, spesielt dei islandske som Benediktsson viser til (loc. cit.). Den tilsynelatande vokalharmoniske fordeling av endingsvokalane /i/ og /o/ som går fram av formene **æro** og **ilir**, høver elles godt saman med det vi ville venta å finna i eldre trønsk. Uvissa kring punktering av r. 3 gjer likevel at vi på det punktet ikkje kan sjå heilt bort frå parallellen med språket i islandske handskrifter fram til om lag 1200 (Benediktsson 1962: 18). Det ville i tilfelle høva saman med skrivemåten **mela** for *mæla*, og ville vera eit språkleg argument for å søkja opphavet til rissaren av desse runene annanstads enn der funnet vart gjort.

Verbet *ámæla* tek dativobjekt i dei belegg vi elles har (Fritzner), og det gir eit naturleg argument for å lesa side a og b i samanheng her: *ámæla óss*. Med den tolkinga av denne delen får innskrifta nærmast ordspråks form. Litterære parallellar til dette uttrykket finst i alle fall, såleis t. d. følgjande frå *Mágus saga: Þótti hverjum gótt að heyra, ef öðrum væri ámælt* (Bjarni Vilhjálmsson (ed.) 1953: 252).

Det kan elles vera grunn til å reisa tvil om alderen på denne innskrifta er så høg som den arkeologiske dateringa av funnkonteksten tilseier (jf. Hagland 1994c: 263). Er den tolkinga av innskrifta som er gjort ovanfor rett, tyder markering med **r** og ikkje **s** i relativpartikkelen tyda på atskillig yngre dato enn første halvdel av 1000-talet (jf. også Seip 1955: 80 og Noreen 1923 §473, Anm 1). Ettersom feltet der gjenstanden med innskrifta vart oppdaga, er nokså funnfattig (I. Reed, Riksantikvarens utgravingskontor, Trondheim, pers. komm.), kan det i dette tilfellet vera grunn til å leggja like mykje vekt på språklege som på arkeologisk kriterium ved vurdering av aldersspørsmålet. Dei språklege draga tyder i så fall på at innskrifta ikkje er særleg eldre enn frå andre halvdel av 1100-talet.